

Адам Мальдзіс, Язэп Янушкевіч (Мінск)

РУКАПІСНАЯ БЕЛАРУСІКА ВА ЎКРАЇНСКІХ ЗБОРАХ

У розны час нам пашчасціла працаваць у багатых рукапісных сховішчах Украіны — Кіева і Львова. Знойдзеныя там матэрыялы істотна ўзбагачаюць нашы веды па гісторыі Беларусі, яе культуры (найперш літаратуры).

Асабліваю цікавасць выклікаюць рукапісы Цэнтральнай бібліятэкі Нацыянальнай акадэміі навук Украіны, якія паходзяць з бібліятэкі, заснаванай І. Храптовічам у Шчорсах на Навагрудчыне, і рукапісы з былога “Асалінэума”, якія пасля 1945 г. былі перавезены ў Польшчу, у Вроцлаў, але часткова засталіся ў Львоўскай Навуковай бібліятэцы імя Васіля Стафаніка НАН Украіны. На першыя з іх беларусы могуць прэтэндаваць, прынамсі, маральна, таму што рукапісы (яны ў свой час, у 1899 г., былі апісаны С. Пташыцкім¹, хоць і вельмі каротка) і кнігі (яны таксама захоўваюцца ў той жа акадэмічнай бібліятэцы ў Кіеве) былі ў свой час завяшчаны Храптовічамі першаму універсітэту, які адчыніцца на іх радзіме. Таму ў 1920-я гг. пасляхова ішлі спынення потым міжурадавы перагаворы аб вяртанні Шчорсаўскіх збораў, часова дэпаніраваных у Першую сусветную вайну ў Кіеве, Беларускаму дзяржаўнаму універсітэту. На жаль, пытанне застаецца адкрытым да нашых дзён.

У львоўскай бібліятэцы імя Васіля Стафаніка найбольш беларускіх матэрыялаў захоўваецца ў фондзе ўкраінскага мовазнаўца, фалькларыста і паэта Якава Галавацкага (1814–1888), які дваццаць апошніх гадоў жыцця быў старшынёй Віленскай археаграфічнай камісіі і напісаў працу пра Біблію Ф. Скарыны, калекцыі лістоў да мовазнаўца Яна Карловіча (1836–1903), жыхара Беларусі (Вішнева на Смаргоншчыне), апекуна Ф. Багушэвіча (да вайны лісты знаходзіліся ў “Асалінэуме”). Некаторыя знаходкі з апошняй калекцыі ўжо выкарыстаны ў публікацыях².

У публікацыі ўказваюцца таксама беларускія крыніцы ў Нацыянальным дзяржаўным гістарычным архіве ў Львове. Асабліва многа іх у фондзе 201 — Львоўскай мітрапаліцкай грэка-каталіцкай кансісторыі. Некаторыя крыніцы на пергамене ўказаны паводле друкаванага каталога³. У такім выпадку пасля звестак у дужках падаецца (Каталог, старонка).

¹ Щорсовская библиотека графа Литавора-Хрептовича : Краткие сведения о собрании рукописей / Сообщил С. Л. Пташицкий. М., 1899.

² Гл.: Januszkiewicz Jazep. Odnalezione we Lwowie listy Stanisława Moniuszki // Ruch Muzyczny (Warszawa) 1989. Nr. 1. S. 3–5; Янушкевіч Язэп. “Чалавек, які нарадзіўся не ў сваю эпоху...”: Новае з перапіскі Францішка Багушэвіча з Янам Карловічам // Шляхам жыцця. Мн., 1990. Вып. 1. С. 193–205 і інш.

³ Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233–1799. Київ, 1972.

Кіеў

Цэнтральная бібліятэка Нацыянальнай акадэміі навук Украіны (адрэс рукапісаў)
Фонд І. Храптовіча

5956. Рэстр кніг Літоўскай метрыкі. 1500–1523 гг.
5957. Вершаваны “Трыумф небу і зямлі самы слаўны... святой Тэадоры, панны і мучаніцы, над суддзёй Аурэліем”, на польскай мове. Падарунак ігуменні канвента бенедыктынак у Нясвіжы Тэадоры Антаніне Глухоўскай. 1727 г.
5960. Рукапісны зборнік, які ўключае прамову біскупа Шэмбека ў Гродне (1718), лісты са Слоніма і Слуцка, іншыя беларускія матэрыялы. XVIII ст.
5962. Запіскі аршанскага харунжага Міхаіла Млечкі, распачатыя ў 1615 г.
5971. Драма на лацінскай мове, прамовы з беларускімі рэаліямі Андрэя Войны, на польскай мове. XVII–XVIII стст.
5978. Вершаваны пераклад з лацінскай на польскую мову твора Тамаша Кемпійскага “Аб наследаванні Хрыста”, зроблены аршанскім земскім суддзёй Янам Геранімам Вонлярлярскім у палоне ў Маскве. 1723 г.
5982. Вершаваны пераклады на польскую мову, зробленыя жонкай гродзенскага староства Ганнай Храптовіч. XVIII ст.
6003. Апісанне вёсак, дарог, лясоў, ставоў Навагрудскага дэканата. 1784 г.
6014. “Успаміны пра род Літавораў-Храптовічаў ад пачатку яго вядомасці і да 1795 года”, на польскай мове.
6079. Біяграфія пагарэльца, былога настаўніка ў Полацку і Слуцку, Станіслава Шыманскага.

Львоў

Навуковая бібліятэка НАН Украіны (адрэс рукапісаў)

Фонд базыльянскіх манастыроў

161. Апісанне цудаў у Жыровічах. 1758 г. На пол. мове.
382. «Апология рускому народу» Мялеція Сматрыцкага. 1623–1624 гг.
393–394. Апісанне цудаў у манастырской царкве ў Жыровічах. 1620–1756 г.
На пол. мове.
1247. Матэрыялы генеральнай кангрэгацыі базыльянскіх манастыроў у Брэсце. 1751, 1753, 1759 гг. На лац. мове.

Фонд бібліятэкі Бавароўскіх

466. Артыкулы і рэцэнзіі ўрадженца Мінска, польскага гісторыка Тадэвуша Корзана. Другая палова XIX ст.
474. Матэрыялы да гісторыі роду Тышкевічаў (у тым ліку з Лагойска). 1796–1902 гг.
653. Польскія вершы ўрадженца Віцебска, палітычнага ссыльнага Тадэвуша Лады-Заблоцкага. Першая палова XVIII ст.
906. Матэрыялы пра ўрадженца Мсціслаўскага пав. прафесара філасофіі Віленскага універсітэта Анёла Доўгірда. Канец XVIII – першая палова XIX ст.

Фонд Якава Галавацкага

- 32/п. 2. Балвановіч Я. (дырэктар Віленскай гімназіі). 1883 г. Вільня. 2 арк.
35/п. 2. Будзіловіч Антон (прафесар Варшаўскага універсітэта, ураджэнец Беларусі). 1882–1887 г. Варшава. 5 арк.

- 435/п. 21. Камітэт па збору ахвяраванняў на рэальнае вучылішча ў г. Магілёве. 1880 г.
- 461/п. 210. Лісты віленскага цэнзара. 1883 г.
- 502/п. 23. Лісты Я. Галавацкага да І. Карнілава (папячыцеля віленскіх навучальных устаноў).
- 596/п. 31. Галавацкі Я. Ф. Вопіс “Грамматики церковного славянского языка” Мялеція Сматрыцкага. 21 арк.
- 613/п. 36. Галавацкі Я. Ф. Допіс пра “Біблію Скарыны” (у газ. “Виленский вестник”). 1884 г.
- 618/п. 37. Галавацкі Я. Ф. Чарнавік артыкула пра рукапісную “Магілёўскую хроніку”. 5 арк.
- 633/п. 39. Галавацкі Я. Ф. Выпіскі з інвентароў манастыроў і маёнткаў францысканцаў у Каралеўстве Польшкім і Вялікім Княстве Літоўскім. 10 арк.
- 641/п. 39. Галавацкі Я. Ф. Нататкі пра вопіс Кобрынскай эканоміі з 1562 г. Вільня.
- 644/п. 39. Галавацкі Я. Ф. Канспект артыкулаў пра Літоўскі статут (30–40 г. XVI ст.). 6 арк.
- 757/п. 52. “Тарас Пылясовщик. Поема невядомага аўтара. 4 арк. М. білор.”. На самай справе рукапіс гэты не на беларускай, а на ўкраінскай мове, уяўляе сабой пераклад паэмы.
- 801/п. 55. Галавацкі Я. Ф. Канспект і праграма курса яго універсітэцкіх лекцый з гісторыі літаратуры на зімовы семестр 1862 г.
- 803/п. 57. Спісы студэнтаў-слухачоў курсаў Я. Ф. Галавацкага.
- 814/п. 58. Галавацкі Я. Ф. Спіс падпісчыкаў “Семейной библиотеки”.
- 817–818/п. 58. Галавацкі Я. Ф. Спіс прадметаў, падараваных Віленскаму музею.
- 920/п. 62. Галавацкі Я. Ф. Спіс адрасатаў.
- 925/п. 62. Галавацкі Я. Ф. Спіс уласных кніг.

Лісты да Яна Карловіча (Карл.)

- 12/п. 1. Лісты Францішка Багушэвіча. 1885–1886(?) г. Вільня. 16 л., 29 арк. На пол. мове. Старыя сінатуры «Асалінэума» 3343–3357.
- 13/п. 1. Т. 1. Лісты Я. Бадуэна дэ Куртэнэ. 1875–1881 г. Радам, Варшава, Казань, Пецярбург, Астровель, Парыж. 96 л., 187 арк. На пол. мове. Ст. сінатуры 3152–3248; Т. 2. 1882–1887. Масква, Лейпцыг, Пецярбург, Казань, Дэрпт. 155 арк. На пол. мове. Ст. сінатуры 3249–3343.
- 146/п. 1. Лісты А. Брукнера. 1887. Берлін. 2 л., 3 арк. На пол. мове. Ст. сінатуры 3363–3364.
- 16/п. 1. Лісты Уладзіслава Вярыгі. Вільня, Варшава. 4 л., 7 арк. на пол. мове. Ст. сінатуры 4851–4854.
- 17/п. 1. Лісты ад “чэшскіх сяброў”: Эдвард Валечка (Walečka), Яраслаў Врхліцкі (Vrchlicky) і інш. На чэш. мове. 1887 г., б/д.
- 18/п. 1. Лісты мінчаніна Аляксандра Валіцкага. Варшава, Пецярбург. 7 л., 19 арк. 1873, 1877, 1879 гг. На пол. мове. Ст. сінатуры 4835–4841.
- 22/п. 1. Ліст даследчыка спадчыны Ф. Скарыны П. У. Уладзімірава. Масква. 2 арк. На рус. мове. 1879. Ст. сінатура 4831.
- 24/п. 1. Казімеж Вуйціцкі. 1869, 1873 гг. Варшава. 5 арк. На пол. мове. Ст. сінатуры 4935–4936.
- 29/п. 1. Беларускі і польскі этнограф Зыгмунт Глогер. Жэнева. 2 арк. 1882 г. Ст. сінатура 3528.
- 32/п. 1. Канстанцін Гурскі. Пецярбург. 2 арк. 1881 г. Ст. сінатура 3533.
- 33/п. 1. Юзаф Гора. Пльзень. 12 л., 13 арк. На чэш. мове. 1886–1887.
- 34/п. 1. Зыгмунт Гарадзецкі. Масква. 7 л., 30 арк. На рус., пол. мовах. 1881–1886 гг.

- 44/п. 1. Мечыслаў Давойна-Сільвестровіч. Давойнава. 14 арк. На пол. мове. 1884–1887 гг. Ст. сінтатуры 4743–4749.
- 48/п. 2. Бібліёграф Караль Эстрэйхер. Кракаў, б/м. 12 арк. На пол. мове. 1875–1883 гг. Ст. сінтатуры 3490–3495.
- 50/п. 2. Ліст ураджэнца Беларусі Міхала Ельскага. Вільня. 2 арк. 1879 г. Ст. сінтатура 3655.
- 50/п. 2. Лісты беларускага пісьменніка Аляксандра Ельскага. Замосце. 18 арк. 1879–1882 гг. Ст. сінтатуры 3645–3654.
- 53/п. 2. Лісты кнігавыдаўца Ф. Завадскага. Вільня. 5 арк. 1879 г. Ст. сінтатуры 4942–4944.
- 68/п. 2. Лісты беларускага і польскага гісторыка і пісьменніка Адама Кіркора. Кракаў. 22 л., 39 арк. На пол. мове. 1874–1886 гг.
- 69/п. 2. Лісты Марыі і Цаліны Кіркор. Варшава, Вільня. 39 арк. 1882–1884 гг.
- 75/п. 4. Польскі і беларускі фалькларыст Аскар Кольберг. Кракаў. 1837–1890 гг.
- 76/п. 2. Лісты Віленскай археалагічнай камісіі да Я. Карловіча. 1863 г.
- 80/п. 2. Ураджэнец Беларусі, гісторык Тадэвуш Корзан. 1877–1887 гг. 77 л.
- 86/п. 2. Ю. Крашэўскі. 1 л., 2 арк. На пол. мове. 1880 г. Ст. сінтатура 3971.
- 100/п. 3. Фаўстын Лапатынскі. Вільня. 5 л. На пол. мове. 1879, 1884 гг.
- 105/п. 3. Галена Маліноўская, дачка гісторыка і літаратара Мікалая Маліноўскага, пасля смерці якога застаўся рукапіс “Ягелонскай гісторыі”. Вільня. На пол. мове. 1873 г.
- 105/п. 3. Лісты В. Дуніна-Марцінкевіча. Люцінка. 2 л., 5 арк. На пол. мове. 1868–1869 гг. Ст. сінтатуры 4187–4188.
- 109/п. 3. Уладзіслаў Міцкевіч. Парыж. 3 арк. 1884–1885 гг. На пол. мове.
- 112/п. 3. Лісты Станіслава Манюшкі. Парыж, Варшава. 1858–1871 гг. Ст. сінтатуры 4263–4267.
- 113/п. 3. Аляксандра Манюшка. 15 л. 1873–1888 гг. б/д.
- 119/п. 3. Эліза Ажэшка. Гродна. Міневічы над Нёманам. 59 л. 1879–1887 гг.
- 121/п. 3. Ураджэнец Беларусі мастак і кампазітар Напалеон Орда. Пінск і б/м. 4 л. 1875–1879 гг. і б/д.
- 126/п. 3. Лісты ўраджэнца Беларусі паэта А. Пяткевіча (Адама Плуга). Варшава. 2 л. 1879 г.
- 175/п. 1. Чэшскі даследчык Адольф Чэрны, які цікавіўся Беларуссю. Прага. 1 л. 1886 г.
- 185/п. 4. Ліст Францішка Багушэвіча да Ірэны Карловіч. 1885(?) г.
- 187/п. 4. Лісты розных асоб, у тым ліку з Беларусі, да Я. Карловіча (Антон Адынец, Напалеон Орда, Галена Пільтз(ц), Апалінары Пяткевіч, Альфрэд Ромер і г. д.). Прага, Варшава, Вільня, Львоў. 1875–1881 гг.
- 189/п. 4. Лісты розных асоб, у тым ліку з Беларусі, да Аляксандра Карловіча (Антон Адынец, Міхал Балінскі, Фелікс Вратноўскі, Адам Кіркор, Апалінары Конці, Тэадор Нарбут).
- 195/п. 4. Ян Карловіч. Біяграфічныя матэрыялы, асабістыя дакументы. Дрэздэн, Прага, Варшава, Гейдэльберг. 8 арк. На пол., чэш., ням. мовах. 1880–1887 гг.
- 197/п. 4. Лісты розных асоб і інш. матэрыялы, што адносяцца да Я. Карловіча. Вільня, Варшава, Парыж і б/м. 16 арк. На пол., чэш. мовах. 1857–1885 і б/д. Ст. сінтатуры 4262, 4396, 4795, 5092, 5095–5096, 5100, 5108, 5119–5120.
- 198/п. 4. Стары вопіс архіва Я. Карловіча. 20 арк.

Нацыянальны дзяржаўны гістарычны архіў у Львове

Ф. 129. Матэрыялы львоўскіх царкоўных брацтваў.

Воп. 1, с. 120. Грамата аб вольным і незалежным кіраванні Львоўскага Успенскага брацтва. На царкоўнаслав. мове. Брэст. 1590 г. (Каталог, с. 358).

233. Граматы Брэсцкага царкоўнага сабора аб пазбаўленні сану Львоўскага епіскапа Гедэона Балабана. Навагрудак. На царкоўнаслав. мове. 1594 г. (Каталог, с. 233).

236. Такія ж граматы, дадзеныя ў Брэсце. На царкоўнаслав. мове. 1594 г. (Каталог, с. 369).

Ф. 132. Лісты дзеячаў Украіны, Польшчы і іншых краін.

Воп. 1. С. 847. Лісты з Мінска і Нясвіжа Кароля Радзівіла ў Львоўскі магістрат. На пол. мове. Другая палова XVIII ст.

961. Лісты Сухадольскага з Гродна і Мастоў пра хваляванні мясцовага насельніцтва. На пол. мове. XIX ст.

Ф. 201. Львоўская мітрапаліцкая грэка-каталіцкая кансісторыя.

Воп. 4. С. 108. Граматы Галоўнага трыбунала ВКЛ жонцы пінскага кашталея Івана Глябовіча Кацярыне з Кратошына на яе маёмасць і маёмасць яе сыноў у Мінскам пав., у Заслаўі, Дуброве і інш. (Каталог, с. 344, 372).

496. Звесткі па гісторыі царквы ў Слоніме.

625. Тое ж у Вілейцы.

675. Тое ж у Палачанах.

684. Тое ж у Сынковічах.

693. Спіс рэчаў, вывезеных з Кобрынскага манастыра.

698. Звесткі па гісторыі царквы ў Ракаве.

723. Апісанне маёмасці царквы ў Лоску.

1280. Тое ж у Рагачове. 1787–1890 гг.

1398. Кніга ўліку прыхаджан, якія спавядаліся ў царкве ў Жыровічах Гродзенскай губ. 1791–1800 гг.

1423. Звесткі пра базільянскі кляштар у Пінску.

1432. Распараджэнне парадкавай камісіі Кобрынскай зямлі аб правілах паводзін грамадзян.

1461. Гісторыя царквы ў Дубаі Пінскага дэканата.

1718. Тое ж у Ашмянах.

2021. Тое ж манастыра ў Барунах.

2401. Звесткі пра маёмасць манастыроў у Быцeni і Жыровічах.

2714. Тэатральныя афішы з Беларусі. XIX ст.

2809, 2810, 2907. Звесткі па гісторыі манастыроў у Гродне.

3196. Справаздача аб праверцы бібліятэкі Жыровіцкага вучылішча. XIX ст.

3227. Справа аб папаўненні бібліятэкі ў Жыровічах. XIX ст.

3286. Статыстычныя звесткі пра вучняў прыходскіх і пачатковых школ Слуцкага пав. 1868–1898 гг.

3725. Гістарычная даведка пра Гомель.

3750. Праца пра археалагічныя даследаванні ў Магілёўскай губ.

Воп. 4б, с. 1095. Справа пра уніяцкія кнігі, канфіскаваныя ў Жыровічах.

Воп. 4в, с. 273. Урыўкі з дзённіка Магілёўскага епіскапа Георгія Каніскага.

652. Матэрыялы аб казаннях на беларускай мове.

Ф. 684. Пратаігуменат базільянскіх манастыроў у Львове.

Воп. 1, с. 3285. Матэрыялы базільянскага манастыра ў Быцeni.

3291. Тое ж у Жыровічах.

3388. Тое ж у Быцeni.